

חקירת אנשים עם מוגבלויות - כל מה שצריך לדעת

חקירה משטרתית היא חוויה מטלטלת עבור כל אדם, ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר באנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית. מצד אחד, אנשים מוגבלים חשופים יותר מאחרים למקרים של ניצול ופגיעה, ומצד שני, נחקר מוגבל שכלית או נפשית עמיד הרבה פחות בלחצים המופעלים על נחקרים, ועלול למסור מידע שגוי בשל הלחץ המופעל עליו, או בשל אי הבנה של הסיטואציה. על מנת להגן על נחקרים בעלי מוגבלות, בכדי להבטיח שהחקירה נעשית בהתאם ליכולותיו השכליות של הנחקר, ועל מנת שלא לפגוע בממצאי החקירה, חוקק בישראל בשנת 2005 חוק הליכי חקירה והעדה לאנשים בעלי מוגבלות שכלית או נפשית. עו"ד אסף דוק מפרט במאמר הבא אודות ההסדרים להנגשת הליכי חקירה משטרתית ומתן עדות בבית משפט, לצרכים המיוחדים של אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית.

מה אומר החוק

חוק הליכי חקירה והעדה לאנשים בעלי מוגבלויות מכון להנגיש את ההליכים המשפטיים עבור בעלי מוגבלויות, ולהבטיח שמירה על זכויותיהם במהלך החקירה במשטרה, בין אם מטרתה לגבות ממנו הודעה כמתלונן, כעד או כחשוד. עיקרי החוק הם:

□ חוקר מיוחד - החוק קובע כי רק חוקר מיוחד שעבר הכשרה מתאימה רשאי לחקור אדם בעל מוגבלות. החוק מגדיר מה ההסמכות וההכשרות הנדרשות על מנת שאדם ייחשב כחוקר מיוחד.

□ תיעוד החקירה - החוק קובע כיצד לתעד חקירת אדם בעל מוגבלות.

□ מתן עדות במשפט - החוק קובע כי במקרים בהם יקשה על הנחקר להעיד בבית המשפט ניתן יהיה להשתמש בתיעוד עדותו בחקירה, בכדי להקל עליו. כמו כן מעניק החוק לבית המשפט גמישות יתירה לגבי דרך מתן העדות או השימוש בה בדיונים בבית המשפט על מנת למנוע פגיעה בנחקר, בהתאם לשיקול דעתו של בית המשפט.

□ הודעה לאפוסטרופוס - החוק מחייב הודעה לאפוסטרופוס של הנחקר בדבר החקירה, למעט מקרים מיוחדים, אותם נציין בהמשך.

□ ליווי של אדם נוסף - על פי החוק, נחקר מוגבל שכלית יכול לדרוש ליווי של אדם נוסף בחקירה על פי בחירתו, אלא אם כן הדבר עלול לפגוע במהלך החקירה ולשבשה.

מי נחשב בעל מוגבלות

על פי החוק מי שנחשבים בעלי מוגבלות שכלית או נפשית הם אלה:

□ מי שהוגדרו על ידי ועדת אבחון כבעלי מוגבלות שכלית התפתחותית.

□ בעלי לקות שכלית המגבילה או מונעת את יכולתם להיחקר ולתת עדות.

□ בעלי הפרעה התפתחותית מורחבת המגבילה או מונעת את יכולתם להיחקר ולתת עדות, (כולל אוטיזם).

□ בעלי לקות נפשית המגבילה או מונעת את יכולתם לתת עדות ולהיחקר.

חוקר מיוחד

חוק חקירה והעדת אנשים בעלי מוגבלות שכלית או נפשית קובע כי אדם בעל מוגבלות צריך להיחקר על ידי חוקר מיוחד. חוקר מיוחד זה צריך להיות בעל הכשרה והסמכה בחינוך מיוחד, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית או קרימינולוגיה קלינית, ולעבור הכשרה מתאימה לחקירת אנשים בעלי מוגבלות. רק במקרים מיוחדים, כמו כאשר יש צורך דחוף לבצע חקירה בכדי למנוע שיבוש החקירה ופגיעה בשלומם של אנשים נוספים, או שדחיית החקירה תמנע מעצר חשודים נוספים, ואין חוקר מיוחד זמין, יכולה החקירה להתבצע על ידי חוקר רגיל. הגורם האחראי על הכשרתם של חוקרים מיוחדים הוא משרד הרווחה.

הודעה לאפטרופוס

כאמור, חוק חקירת אנשים בעלי מוגבלות קובע כי יש להודיע לאפטרופוס של הנחקר על ביצוע החקירה, וכי יש לבצע את החקירה בדיעתו של האפטרופוס. לחוק כמה יוצאים מן הכלל והם:

□ בעל המוגבלות מבקש שלא להודיע לאפטרופוס - במקרה זה לא תישלח הודעה לאפטרופוס, אלא אם כן הממונה על החקירה והחוקר המיוחד סבורים כי אי מתן הודעה לאפטרופוס יפגע בשלומו וטובתו של הנחקר.

□ קיים קושי להודיע לאפטרופוס, הממונה על החקירה התייעץ עם החוקר המיוחד והם הגיעו למסקנה כי עיכוב החקירה ישבש את החקירה, ימנע סיכול ביצוע פשע, או יגרום סיכון ופגיעה בשלומם של אדם.

□ כאשר החשוד בביצוע העבירה הוא בן משפחתו של הנחקר או בן משפחתו של האפטרופוס.

□ כאשר קיים חשש לפגיעה בשלומם של הנחקר כתוצאה ממתן הודעה בדבר החקירה לאפטרופוס.

על מי מגן החוק

חוק הליכי חקירה והעדה לאנשים בעלי מוגבלות שכלית או נפשית מגן קודם כל על בעלי המוגבלויות, אשר תנאי חקירה רגילים הם קשים ומרתיעים עבורם. תנאי חקירה רגילים יכולים להוביל בעלי מוגבלות נפשית אוו שכלית למתן עדות שקרית מתוך פחד, כאב ומצוקה, כניעה ללחץ, צורך לרצות, או אי הבנה מלאה של הדברים הנאמרים. בנוסף, מגן החוק על המשטרה ומערכת המשפט מפני הסתמכות על עדויות של בעלי מוגבלות שנגבו בתנאי לחץ ולמעשה אינן משקפות את המציאות. החוק מסדיר הן את נוהלי חקירתם של בעלי מוגבלויות, והן את נהלי מתן עדותם בבית המשפט. לחוק חשיבות חוקית ומוסרית כאחד, והוא מתווה דרך לחוקרי המשטרה לבצע את עבודתם מבלי לפגוע באוכלוסייה המוחלשת של בעלי מוגבלויות, מגן על החלשים שבינינו, ומאפשר למערכת לפעול להוצאת האמת והצדק לאור בדרך יעילה, אמפאטית והוגנת יותר. החוק ככלל מאפשר לחברה בישראל להעניק יחס הוגן, אנושי ומתקדם יותר לבעלי המוגבלויות, אשר מלכתחילה נמצאים בעמדה מוחלשת יחסית לשאר האוכלוסייה.

קראו גם את המאמרים הרלוונטיים הבאים:

□ מהי חקירה תחת אזהרה ומה זה אומר?

□ הכנה לחקירה במשטרה - המדריך לנחקר

חקירה משטרתית - איך להתמודד נפשית ומנטלית

זכויות חשודים בחקירה באזהרה

תרגילי חקירה - כיצד להיזהר מהם

10 דברים שאסור לעשות בזמן חקירה במשטרה

ייעוץ לפני חקירה - באין תחבולות יפול עם ותשועה ברוב יועץ

חוק חקירת חשודים - חשיבותו ומשמעות הפרתו

כיצד נכון להתמודד נפשית ומנטלית בזמן ולאחר החקירה במשטרה?

האם רצוי שעורך דין יתלווה עם חשוד לחקירת משטרה?

באילו מצבים רשאית המשטרה לעצור אדם וכיצד ניתן להביא לשחרורו?

מהו עימות במשטרה והאם צריך להתכונן אליו?

האם ישנה חובה להתייצב לחקירת משטרה?

הזכות להיוועץ עם עורך דין טרם החקירה ובמהלכה

שחרור חשודים ממעצר לאחר חקירת משטרה

סיום חקירה במשטרה - מה עושים מכאן?

כלל ברזל - היוועצו בעורך דין פלילי טרם החקירה או שמרו על זכות השתיקה עד להגעתו

אזרחים רבים נוהגים לחשוב כי רק עבריינים או פושעים מקצועיים מוזמנים או נלקחים לחקירת משטרה ומבלים שעות ארוכות ומתישות בחדרי חקירות אפלים תוך שהם סופגים השפלות מנטליות ואלימות קשה שכל תכליתה היא לשבור בכל מחיר את רוחם ולהוציא מהם מידע, גם אם שקרי, שיהווה את המסמר האחרון בהליך הפלילי המתנהל נגדם. לצערנו, המציאות מלמדת כי גם אזרחים נורמטיביים, ללא עבר פלילי אשר חפים מכל אשם, מוצאים עצמם בעל כורחם, תחת חקירה פלילית ומעצר שווא. בימים בהם נדמה לעיתים כי מטרתה של החקירה המשטרתית אינה מציאת ראיות לחשיפת האמת, אלא מציאת ראיות להרשעתו של חשוד מומלץ כי תעשו לעצמכם כלל ברזל אחד שישירת אתכם בצוק העיתים - היוועצו בעורך דין טרם החקירה או שמרו על זכות השתיקה עד הגעתו לתחנת המשטרה.

חקירת משטרה לאו מילתא זוטרא היא. בשגרה אתם מתנהלים באופן נורמטיבי וחיים בתחושה של "לי זה לא יקרה", אולם במידה

ומקרה כזה אכן קורה זכרו לשמור על זכות השתיקה ולהמתין להגעתו של עו"ד פלילי לתחנת המשטרה, לא משנה כמה השפלות אתם חוטפים וכמה זמן מעכבים אתכם בתחנה. עליכם להבין כי תצטרכו לגייס עזבי ברזל וקור רוח לצד שליטה עצמית, אך כל זה יהיה נכון וקביל בייחוד כאשר אתם יודעים דבר או שניים על החוק הפלילי בישראל ובמרבית המקרים, מרבית האזרחים כלל אינם יודעים זאת.

□ זומנתם לחקירה או נעצרתם על-ידי המשטרה?

גם אם אתה אדם נורמטיבי, זה ששומר על החוק, לא מעשן, לא שותה, זה שנוהג עם שתי הידיים על ההגה ותמיד שם חגורה, עובד בעבודה מסודרת, בעל משרה מכובדת, לעיתים אפילו ידוע בציבור, משתדל לכבד את הזולת ולא לעבור על החוק - פתאום, ביום בהיר אחד וללא הכנה מוקדמת אתה יכול למצוא את עצמך בנקל תחת חקירה באזהרה בגין חשד בלבד למעשה שביצעת לכאורה, ומכאן העלילה יכולה רק להסתבך אם לא תשמור על כלל היסוד האחד - התייעצות עם עורך דין פלילי טרם החקירה. לכן, כדאי להתכונן לחקירה ברצינות רבה, אף אם אתה בטוח בצדקתך. חשוב לקבל ייעוץ לפני חקירה מטעם עורך דין פלילי מנוסה ללא קשר למסגרת שבה היא נערכת. החקירה היא השלב הראשון בהליך הפלילי. לפעמים האמת היא פתלתלה ומעורבות האדם אינה כפי שהוא סבור מראש. החוקרים ינסו למשוך אותו במילים, לשכנע אותו על מעורבותו ולאסוף עדויות וראיות.

יש לדעת כיצד להיערך לחקירה בתבונה, הן מבחינת מידע וזכויות אזרחיות וכלה בטקטיקות של חקירה וכיצד להתגונן בפניהם. הניסיון מוכיח כי אדם שקיבל ייעוץ מקצועי עוד לפני החקירה, לא איבד את שלוותו, יכול היה לענות על השאלות בקור רוח ופעמים רבות הדבר היטה את הכף לטובתו. גם אם מדובר בנחקר שבוודאות אשם, הרי החקירה משמעותית מאוד להמשך ההליך שיבוא לאחר מכן, וכל דבר שייאמר בחקירה עלול להשפיע על עתידו.

זכור, כל אמירה, תגובה או הודאה בזמן החקירה - גורליים להמשך ההליך הפלילי נגדך. משכך, כל מה שתאמר בחקירתך עשוי לשמש נגדך בבית המשפט, ומה שהיית אמור לציין במהלך החקירה ולא ציינת - **לא תוכל לטעון במועד מאוחר יותר**, שכן ידובר בגרסה כבושה שמשקלה הראייתי נמוך למדי לדעת בתי המשפט.

נוכח חשיבותה הרבה של החקירה ונוכח ההשלכות מרחיקות הלכת שעשויות להיות לה על המשך ניהול ההליך נגדך, חשוב שתיוועץ עם עורך דין פלילי מנוסה טרם החקירה. דע - כי התייעצות משפטית עוד בטרם הגעתך לחקירה עדיפה על פני יעוץ בדיעבד ותיקון טעויות שנעשו במהלך החקירה.

□ חשיבות איכות הייצוג המשפטי בהליכים פליליים המתנהלים נגד אנשים עם מוגבלויות

לכל אחד מאיתנו זכויות חוקיות, המגנות עלינו מעוולות ומאפשרות לנו להגן על עצמנו מפני מי שמבקש לפגוע בנו. מערכת אכיפת החוק ומערכת המשפט אינן חפות מטעויות, אולם חקירה נבונה מאפשרת מזעור הנזק שטעויות ואי הבנות יכולות לגרום לאזרח. כשמדובר באוכלוסייה מוחלשת כמו בעלי מוגבלות שכלית, כונן החוק הגנות מיוחדות בכדי להבטיח יחס הוגן והולם, ולמנוע ניצול, פגיעה, והרשעה לא מוצדקת. חוקר משטרתי רגיל, שאינו מוכשר ומוסמך לחקור בעלי מוגבלויות יכול בתום לב לבצע טעויות שעלולות לפגוע בעתידו של הנחקר, ולחרוץ את גורלו, או לשבש את החקירה. אם אתה או אדם קרוב אליך בעלי מוגבלות ומזומנים לחקירה, צרו קשר בהקדם עם עורך דין מומחה בכדי לוודא שהחקירה מתנהלת על פי דרישות החוק, וכי לא נמנעות מכם זכויותיכם. להתייעצות משפטית בנושא ניתן ליצור עימנו קשר בכל שעה בטלפון **052-6885006** או באמצעות הטופס המקוון באתר ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.